

Г. ОСАДЦА (Чернівці)

ГРЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА ОБОРОННА ДОКТРИНА

В кінці 80-х рр. XX ст. унаслідок оксамитових революцій у країнах Центрально-Східної (ЦСЄ) та Південно-Східної Європи (ПСЄ) розпочалися політичні трансформаційні процеси. Проголошуючи свої наміри розбудови демократичного суспільства, країни даних регіонів прагнули ввійти в європейський та євроатлантичний простір. Отже, набуває актуальності детальний аналіз впливу партійних трансформаційних процесів в країнах ЦСЄ і ПСЄ на євроінтеграційні і євроатлантичні намагання цих країн.

Греція займає унікальне геополітичне і географічне положення через близькість до гарячих точок у світі. Тому, будучи єдиною країною-членом Європейського Союзу й НАТО в Південно-Східній Європі, повністю усвідомлюючи відповідальність за стабільність у даному регіоні, серед її головних цілей є забезпечення миру, безпеки, співробітництва і служити зразком демократії, незалежного захисника правосуддя для цілого регіону, а саме для Балкан і Південно-Східного Середземномор'я. З 1 січня 2003 року Греція прийняла на себе головування в Європейському союзі.

Ріст політичного й економічного впливу Греції на Балканах і в Східному Середземномор'ї багато в чому визначається її членством у Європейському Союзі і НАТО, особливим характером її відносин з державами Західної Європи і США.

Разом з тим стримана, майже нейтральна позиція у відношенні подій на Близькому Сході і на Балканах дозволяла Греції досить ефективно реалізовувати свої національні інтереси, граючи на протиріччях США і ЄС, ЄС і НАТО, НАТО й ООН і конструюючи зовнішню політику в рамках основних геополітичних трикутників: Греція – США – Туреччина і Греція – ЄС – Туреччина. У результаті Греція змогла дистанціюватися від усіх великих конфліктів і домогтися серйозних успіхів у здійсненні своєї зовнішньополітичної лінії, а завдяки членству в ЄС і НАТО отримала геополітичні переваги, що на тривалий період дозволять їй зберігати політичне й економічне лідерство в регіоні [22, р. 3].

Ще одним важливим елементом набуття актуальності даного дослідження є вивчення досвіду цієї балканської країни на шляху вступу до НАТО і інших безпекових міжнародних організацій.

Мета і завдання дослідження базуються на його актуальності і полягають у всебічному вивченні грецької національної оборонної доктрини, місця політичних сил країни у безпековому питанні, ролі грецької держави у міжнародній системі безпеки, зокрема в ПСЄ.

Різні дослідники звертали увагу у своїх працях на грецьку національну оборонну доктрину. Це як закордонні, грецькі, так і науковці з України, Росії та інших колишніх республік Радянського Союзу. Серед них слід виділити А. Бакланова, Л. Зашкільняка, С. Шумова, А. Андреева, А. Язькову, Е. Атанасопулу, Н. Діамандуросу, С. Камінариса, Т. Паньялоса, А. Платіаса, Т. Вереміса, С. Граматікопулоса. Всі вони сходяться в думці, що важливою для сучасної Греції є національна оборонна доктрина, яка допомогла цій балканській країні стати регіональним лідером та представником інтересів країн-сусідів у їх європейських і євроатлантичних прагненнях.

Уряд, сформований партією „Нова демократія” (НД), на чолі з К. Міцотакісом орієнтувався на співробітництво з США, прагнучи до інтеграції країни в політичні й економічні структури Західної Європи. У червні 1992 р. Греція однією з перших у Європейському співтоваристві ратифікувала Маастрихтські угоди про створення політичного і валютно-економічного союзу європейських держав [7, с. 129-131]. У листопаді 1992 р. в Римі було підписано протокол про вступ Греції до Західноєвропейського Союзу. Після перемоги ПАСОК на виборах 1993 р. Афіни почали проводити жорсткіший зовнішньополітичний курс у т. зв. „національних питаннях” (спірні проблеми з Туреччиною в Егейському морі, кіпрське і македонське питання), що інколи спричиняло напругу у відносинах Греції з партнерами по НАТО і ЄС. У січні 1996 р. внаслідок Імійського інциденту (кілька турецьких громадян, прибувши гелікоптером на безлюдний острів Імія, скинули там грецький прапор і замінили його турецьким) у черговий раз загострилися відносини між Афінами і Анкарою.

Провідний грецький дипломат Янос Крандітіотіс так визначив у 2000 р. основні цілі грецької зовнішньої політики:

- посилення ролі і позиції Греції, у першу чергу в ЄС, а також в інших міжнародних організаціях;
- протистояння з опорою на ЄС і НАТО зовнішнім загрозам, включаючи турецьку загрозу;

– внесок у зміцнення світу і стабільності, демократії, захист прав людини, справедливості у світовому масштабі, і насамперед на Балканах та в Східному Середземномор'ї;

– протистояння новим проблемам, викликам і загрозам, а також використання нових можливостей, що надає технологічний прогрес, заради досягнення більш глибокої економічної, комунікаційної та структурної глобалізації і взаємозалежності [8, с. 8].

У сучасний період до цих цілей можна додати:

- підтримку Туреччини в процесі приєднання до Євросоюзу;
- активна участь в антитерористичній коаліції разом зі США, ЄС і Росією [4, с. 22].

Еволюція доктрини національної безпеки Греції ще з часів Другої світової війни визначилася військово-політичним положенням країни і розумінням зовнішніх загроз [7, с. 134]. Наприкінці 40-х – середині 50-х років основною загрозою були названі країни, розташовані на північних кордонах Греції, отже, її участь у НАТО було визнано необхідним, а США стали „природним союзником” Греції і головним гарантом її національної безпеки. Такий розвиток подій багато в чому був пов'язаний з наслідками громадянської війни 1946-1949 рр., у ході якої грецьких комуністів активно підтримували Югославія, Болгарія й Албанія, що прагнули захопити частини Північної Греції. Після закінчення громадянської війни грецьке керівництво по багатьох питаннях національної безпеки й оборони стало звертатися по допомогу до США [18, р. 11]. Грецькі збройні сили були оснащені американською зброєю, а сотні грецьких офіцерів, що пройшли стажування в США, привносили американські традиції в підготовку грецької регулярної армії [12]. Крім того, заборонивши комуністичну партію і прийнявши військову доктрину „загрози з півночі” [7, с. 141], Афіни фактично визнали, що основна загроза національній безпеці знаходиться швидше всередині країни, ніж за її межами. У рамках натівської військової доктрини роль Греції у випадку масштабного військового конфлікту між НАТО і Варшавським договором (ОВД) зводилася до короточасного протистояння силам Варшавського пакту, здатній, принаймні, сповільнити їх просування на захід, а також по можливості зберегти контроль над Східним Середземномор'ям [19, р. 111]. Однак визнання Туреччини, члена НАТО, як загрози для іншого члена Північноатлантичного союзу ставило під сумнів військово-політичну стійкість всієї організації. Після трагічних подій на Кіпрі в 1974 р. і окупації Туреччиною 40% території острова доктрина „загрози з півночі” була замінена на доктрину „загрози зі сходу”. Протистояння Туреччини, що також входила в НАТО, було набагато складнішим процесом, як з військової, так і з дипломатичної точки зору, з огляду на, що геополітична роль Анкари для західної цивілізації була більш вагомим. Але в умовах біполярного світу, коли загрози на південному фланзі НАТО не йшли ні в яке порівняння з наявністю такого могутнього супротивника, як СРСР, Греція не могла розраховувати на серйозну дипломатичну підтримку Заходу у випадку свого протистояння з Туреччиною [5].

Після закінчення „холодної війни”, розпаду СРСР і СФРЮ для Греції знову виникла необхідність оборонної доктрини з урахуванням конфліктів на Балканах. Її головним завданням залишався захист територіальної цілісності, демократичної політичної системи і демократичних цінностей. Разом з тим, процес поглиблення військово-політичної інтеграції в західні структури був ускладнений окремими зовнішньополітичними діями Афін, що могли завдати шкоди відносинам Греції з НАТО і Європейським Союзом [1, с. 59]. У першу чергу це тривала суперечка щодо назви Македонії¹, проти якої Греція ввела одностороннє економічне ембарго. Крім того, Євросоюз не розділяв просербську зовнішню політику Афін, відмову Греції брати участь у нанесенні ударів по боснійських сербах, відмову посилати в Боснію своїх миротворців, а також негативне відношення до воєнної операції НАТО проти Югославії (1999) [6].

У цих умовах у 90-х роках сформувалася грецька військова доктрина, що одержала назву „Стратегія розширеного стримування”, основним об'єктом якої стала Туреччина. Нова стратегія Афін була покликана переконати Туреччину в тому, що в разі військових дій проти Греції для Туреччини ціна використання військової сили буде вищою будь-яких політичних і військових вигод. Інші складові цієї стратегії зводилися до удосконалення військової могутності, здатної завдати шкоди турецькій стороні і до готовності використовувати цю могутність тоді, коли це необхідно. В ці роки Греція витратила на оборону 4-5 % свого бюджету, 5 % працездатного населення країни працювали в оборонній сфері [4, с. 22].

„Стратегія розширеного стримування” припускає не лише забезпечення власної безпеки, але і національних інтересів Кіпру, передбачаючи:

- довгострокову програму модернізації всіх озброєнь і військової інфраструктури в цілому;
- збільшення особового складу Збройних сил Кіпру (5 тис. військовослужбовців-добровольців із Греції в середині 90-х років поповнили ряди кіпрської армії);
- збільшення витрат на оборону;
- інтенсифікацію вишколу і проведення спільних навчань грецьких і кіпрських збройних сил;
- створення нових військових баз;
- спільне стратегічне планування і закупівлю всього необхідного для військ;
- поліпшення тилової інфраструктури Південної Греції;
- підвищення особливої уваги до розвитку військово-морських сил для посилення впливу Греції на Східне Середземномор'я [21, р. 89].

Формулюючи доктрину „розширеного стримування”, грецькі політики підкреслювали, що у випадку вторгнення Туреччини на Кіпр Греція не залишиться осторонь.

Грецька доктрина безпеки включала три найбільш важливі опори – Європейський Союз, Західноєвропейський союз і НАТО [23]. Членство в НАТО і колективна оборонна структура цієї організації як і раніше залишається найбільш надійною і перспективною частиною грецької оборонної доктрини [5]. Разом з тим, участь у загальноєвропейських міжнародних

¹ В офіційних грецьких документах стосовно назви Македонії використовується словосполучення “колишня Югославська Республіка Македонія (FYROM)”.

організаціях, таких як ОБСЄ і Рада Європи, здебільшого забезпечує для Греції можливість вирішення найрізноманітніших суперечок і проблем [9].

Складовою частиною грецької військової доктрини також є миротворчість. Будучи членом НАТО і Євросоюзу, Греція активно бере участь у миротворчих операціях у рамках ООН і в контролі над нерозповсюдженням зброї масового знищення. Ще в період Корейської війни 1951 р. Греція направила батальйон піхоти і кілька транспортних літаків ВВС до складу сил ООН. Згодом грецькі збройні сили брали участь у миротворчих операціях у Сомалі, Кувейті, Північному Іраку, Західній Сахарі й у колишній Югославії [17, с. 132-135]. Греція виражала готовність відправити своїх миротворців і на границю між Ізраїлем і Сирією для здійснення міжнародного моніторингу кордону, а також в Абхазію для припинення вогню між Тбілісі і Сухумі (оскільки в Абхазії і Грузії проживало чимало етнічних греків), у Нагорний Карабах і в інші гарячі точки планети. Водночас Греція являється одним з основних спонсорів міжнародних миротворчих сил на Кіпрі.

Греція позитивно оцінила підсумки Стамбульського саміту ОБСЄ (листопад 1999 р.) [3] і вітала підписання в Стамбулі адаптованого Договору про звичайні озброєння в Європі, оскільки скорочення озброєнь, що передбачаються ним, істотно знижували, на її думку, небезпеку розгортання воєнних дій на просторі від Атлантики до Уралу. Щодо питання про трансформацію НАТО, з боку Греції зазвичай висловлювалася думка про те, що адаптований до сучасних умов альянс варто було б орієнтувати на забезпечення регіональної стабільності, запобігання криз і ефективну миротворчість. Виступаючи за розширення НАТО і включення в склад альянсу країн Центральної і Південно-Східної Європи, в Афінах одночасно усвідомлюють небезпеку появи нових ліній поділу на континенті [2]. Відносно цього грецькі політики висловлюються за врахування стурбованості Москви в зв'язку з просуванням альянсу на Схід.

Щодо проблем єдиної політики Європейському Союзу в сфері оборони і безпеки, греки виступають з позицій якнайшвидшого завершення розгляду організаційних питань і переходу до практичного формування сил швидкого розгортання, їм близька позиція французів, що виступають за максимальну незалежність оборонного блоку Євросоюзу від структур НАТО.

Греція вступила в НАТО в 1952 році відповідно до договору уряду Вензелоса-Пластіроса [1, с. 61]. НАТО зіграло роль й у перевороті „чорних полковників” в 1967-1974 р., підтримавши їхній режим.

Греція була вірним членом альянсу до 1974 року, коли вона вирішила вийти з військової організації НАТО в знак протесту, що НАТО мовчки сприйняло події на Кіпрі [20, р. 142]. НАТО зробило хитрий хід, пообіцявши Греції підтримку при вступі в ЄС і після тривалих переговорів Греція в жовтні 1980 р. була повністю відновлена в НАТО.

Греція на Балканах намагається відігравати роль регіонального лідера. Грецька сторона постійно проявляла активність у сфері посередницької діяльності, хоча при цьому вона виявилася перед непростим вибором: або діяти в руслі політики США й НАТО, або відстоювати свою власну позицію регіонального лідера. Вибір був зроблений на користь другого. Грецька сторона намагалася, хоча й безуспішно, сприяти також й урегулюванню конфлікту навколо Косово. Спроба такого роду відбулася в січні 1998 р., коли заступник міністра закордонних справ Греції І. Папандреу запропонував посередницькі послуги С. Мілошевичу, І.Рутове й Ф. Нано [6]. Албанія прийняла пропозицію, косовське керівництво відкинуло його, а з Белграду не надійшло ніякої реакції. Будучи членом НАТО, Греція, із самого початку „повітряної операції” альянсу проти Югославії [16, с. 54] виступила за вирішення конфлікту мирним шляхом.

У самий розпал натовських бомбардувань, наприкінці травня 1999 р., Греція разом з іншою країною-членом НАТО Чехією виступила з конкретним планом урегулювання косовського конфлікту, що враховує реальне положення речей. Цей план припускав припинення бомбардувань і прийняття резолюції РБ ООН, що передбачає висновок більшості (але не всіх!) югославських військових і поліцейських формувань із Косово за умови роззброювання частин АОК, введення міжнародних миротворчих сил, повернення біженців, створення нової адміністрації краю при його безумовному збереженні в складі СРЮ [15, с. 49]. Грецько-чеська ініціатива не була, однак, прийнята в увагу керівництвом НАТО. На всіх етапах косовської кризи Греція зберігала негативне відношення до можливої силової акції проти Белграда, оскільки для неї більше, ніж для будь-якої іншої країни-члена НАТО, була очевидної небезпека поглиблення в цьому випадку загально-балканського конфлікту [24, р. 64]. Причини фактичної відмови Греції від участі у воєнних операціях НАТО на території колишньої Югославії полягали також у її побоюваннях із приводу неминучого в цьому випадку погіршення сербсько-грецьких відносин й остаточної дестабілізації положення в регіоні.

На даний момент Греція є учасницею ряду договорів, укладених НАТО: Угода щодо зменшення звичайного озброєння в Європі [11].

Угода, що визначає баланс озброєння між державами-членами НАТО й країнами колишнього Варшавського договору. Прийняття угоди було викликано розпадом біполярного миру й рішенням розширити НАТО [14]. Починаючи з її реєстрації в 1990, Угода щодо Звичайних Збройних сил у Європі служила ядром військової стабільності в межах Європи. Після розпаду біполярного миру з'явилася необхідність перегляду цієї угоди. Процес перегляду, продиктований потребою переробки нових даних, був розпочатий в 1996. Переговори щодо перегляду були проведені на зустрічі на вищому рівні в Константинополі (17-19 грудня 1999 р.). Загальна зміна угоди передбачає скасування структури із двома коаліціями, що була утворена попереднім документом і перехід до національної системи озброєння в державах-учасницях Угоди.

Відповідно до угоди, були обмежені рамки озброєнь на території будь-якої країни, заборонена надмірна концентрація військових сил на території однієї країни. Угода обмежує розгортання сил поза певними рамками на території сусідніх країн (Греція, Туреччина) [1, с. 63].

Згідно нової Угоди, НАТО зберігає повноваження при прийнятті деяких рішень, які дозволяють йому (блоку) переміщати сили в інші країни Союзу, на тих же умовах, що й перша угода. Примітно, що для розташування збройних сил на території інших країн необхідно письмова згода цих країн. Нова угода сприяє забезпеченню стабільності й безпеки по європейській області Атлантики [13, р. 12].

Важливе значення зараз надається розширенню НАТО [10]. Відповідно до Вашингтонського саміту (квітень 1999),

перший крок до розширення НАТО був зроблений в 1997 р. заявою „Відкриті двері”. Це відносилось до країн-кандидатів, таких як Албанія, Болгарія, Румунія, Словенія, Словаччина, Литва, Латвія, Естонія. Ці країни вступили в попередню стадію згідно „Плану дії”, що визначає й оцінює збройні сили, економічні, юридичні й інші звіти, що зачіпають всі аспекти військової й технічної підготовки.

Позиція Греції із приводу розширення була зрозумілою із самого початку. Вона визнає, що кожна держава має право вибирати союзників вільно, відповідно до встановлених принципів міжнародного права. Тим часом, вона визнає стратегічну й стабілізуючу роль Росії в межах Європи. Греція підтримує кандидатури балканських країн на вступ у НАТО.

27 березня 2005 р. прем'єр-міністр Греції К. Сімітіс заявив, що його уряд підтримує розширення НАТО на Схід і думає, що всі демократичні країни Європи повинні якомога швидше стати членами Північноатлантичного Альянсу.

Таким чином, очевидно, що грецька доктрина „загрози зі сходу” істотно змінила свій внутрішній зміст. Греція сьогодні у НАТО відіграє дуже важливу роль у прийнятті рішень. Підтвердженням цьому є неприйняття Македонії у НАТО у 2008 р. та активна політика підтримки країн балканського регіону на шляху вступу у Північноатлантичний Альянс. Еволюціонуючи паралельно зі стратегією НАТО, оборонна концепція Греції не виключає турецьку загрозу, основним джерелом небезпеки для неї стали міжнародні арабські терористичні організації, що базуються на Близькому Сході.

1. Бакланов А. Средиземноморские диалоги НАТО // *Международная жизнь*, 2000. – № 2. – С. 59-63.
2. Буря в парламенте Греции. – Режим доступу: <http://www.russianathens.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1502>
3. В Греции правящая партия одержала крупную победу на местных выборах. – Режим доступу: <http://www.russianathens.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=1413>
4. Граматикопулос С. Македонская звезда // *Афинский курьер*. – 7-14 марта 2008. – № 11 (452). – С. 22.
5. Греки полностью поддерживают вето, наложенное правительством страны на вступление. – Режим доступу: www.mfa.gr
6. Греки считают вето на вступление Македонии в НАТО победой своей страны. – Режим доступу: www.grek.ru
7. *Історія Центрально-Східної Європи / За ред. Л. Зашкільняка*. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 660 с.
8. Кранидиотис Я. Греческая внешняя политика. – Сидерис, 2000. – 222 с.
9. Краткая история Греции. – Режим доступу: <http://www.greek.ru/all/history/>
10. Македонський вопрос // РІА „Росбизнесконсалтинг”, 2001. – 7 декабря.; Македония поставила НАТО ультиматум. – Режим доступу: www.greece-report.ru
11. Основні пріоритети зовнішньої політики Греції. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/CCE/18.htm>
12. Политическое давление на Грецию со стороны США, НАТО и Евросоюза. – Режим доступу: www.krugosvet.ru
13. Страна героев и богов. От экономического спада к стабильности и благополучию // *Offshore Express*. – № 12, 2003. – P. 12-14.
14. Участие Греции в международных организациях // Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/dlt/captcha.cgi?n=583>
15. Шумов С., Андреев А. *История Югославии*. – М.: Монолит – Евролинц – Традиция, 2007. – 492 с.
16. *Этнополитические конфликты в Югославии и Юго-Восточная Европа*. – М., 1999. – 154 с.
17. Язькова А.А. Косовский конфликт в балканском политическом контексте // *Косово. Международные аспекты кризиса*. – М.: Центр Карнеги, 1999. – С. 132-140.
18. Adelman, Irma and Chenery, Hollis B. Foreign Aid and Economic Development: The Case of Greece // *The Review of Economics and Statistics*. 48.1. – February, 1966. – P. 1-19.
19. Athanassopoulou E. Responding to a challenge: Greece's new policy towards Israel // *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*. – Vol. 3, 2003. – No 1. – January. – P. 111.
20. Diamandouros N. Regime Change and the prospects for Democracy in Greece: 1974-1983 / Ed. Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter, and Laurence Whitehead. // *Transitions From Authoritarian Rule: Southern Europe*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1986. – P. 138-164.
21. Kaminaris S. Ch. Middle East Review of International Affairs (MERIA) // *Meria Journal*. – Vol. 3, 1999. – No 2. – June. – P. 86-93.
22. Pangalos T. Basic principles of greek foreign policy // *Thesis (a journal of foreign policy issues)*. – volume I. – issue #1. – spring 1997. – Athens. – P. 2-7.
23. Platias A. *Greek Deterrence Strategy* // Режим доступу: www.eliamep.gr
24. Veremis T. *The Military in Greek Politics: From Independence to Democracy*. – London: C. Hurst & Company, 1997. – 154 с.

SUMMARY

Osadtsa G. EVOLUTION OF GREEK NATIONAL DEFENSIVE DOCTRINE

Growth of political and economic influence of Greece on Balkan and in East Mediterranean in a great deal determined its membership in European Union and NATO, by the special character of its relationships with the states of Western Europe and USA.

At the same time restrained, almost neutral position in the relation of events on Near east and on Balkan allowed Greece it is enough effectively to realize the national interests, playing on contradictions the USA and ES, ES and NATO, NATO and UNO and constructing a foreign policy within the framework of basic geopolitical triangles: Greece – USA – Turkey and Greece is ES – Turkey. In the total Greece was able distance from all of large conflicts and obtain serious successes in realization of the foreign-policy line, and due to membership in ES and NATO scored geopolitical advantages, that on the protracted period will allow it to keep political and economic leadership in a region.

Evolving parallels with strategy of NATO, defensive conception of Greece does not eliminate the Turkish threat, the basic source of danger for it was become by international Arabic terrorist organizations which are based on Near east.